

PAGANİZMDEN HİRİSTİYANLIĞA Rusların Din Değişirme Nedenleri*

Şir Muhammed DUALI**

Özet

Bu makalede Hıristiyanlık öncesi pagan bir geleneğe sahip Rus toplumu ele alınmaktadır. Ayrıca Hıristiyanlığın bölgeye intikal süreci ve bu süreçte ortaya çıkan sosyo-politik gelişmeler değerlendirilerek Hıristiyanlığın resmi kabulünün neden ve sonuçları irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tanrı, Ortodoksluk, Rusya, Din.

FROM PAGANISM TO CHRISTIANITY The Reasons of Russians to Be Baptized

Abstract

In this article discussed the Russians pagan beliefs and transition of Orthodoxy to Russia, the political and social developments regarding to church. Also evaluated the process is reflected to the area of Christianity and socio-political developments occurring in Russia.

Key Words: God, Orthodoxy, Russia, Religious.

Giriş

Tanrı inancı insanlık tarihinin başlangıcından günümüze, eğitimsiz insanlardan eğitim görmüşüne, güçsüz olanından güçlü olanına tüm toplumları içine alan olgusal bir gerçektir. Zira insanlık yeryüzünde varlık bulmasından günümüze, maddi âlemdeki rolünü dahası hakikati tanımlamaya çalışmıştır. Bu durum ise haliyle dinsel geleneklerin tanrı anlayışını ve özellikle

* Bu Makale XX. Yüzyıl Rusya'sı Sosyo-Politik Yapısında Rus Ortodoks Kilisesi'nin Rolü adlı basılmamış doktora tezi temel alınarak hazırlanmıştır.

** Yrd. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi. (muhammed.duali@gop.edu.tr).

de evrenin menşei, başlangıç ve sonu konusunda birtakım argümanlar ortaya koymasına neden olmuştur. Diğer yandan insanlık tarih ve onun geçirdiği tekâmül sürecinin anlaşılması ve kavranması biraz da toplumların inanç ve tanrı algısının anlaşılmasına bağlıdır. 10. yüzyılın sonuna kadar pagan inancına mensup olan ve birden çok tanrıya tapınan Rus toplumunun zaman içerisinde Hıristiyanlıkla karşılaşması ve bu dini resmen kabul etmeleri, Rusların hem siyasi hem de sosyolojik olarak evrilmesine neden olmuştur. Bu çerçevede Hıristiyanlığın resmi din olarak kabul edilmesi ile paralel bir şekilde tarih sahnesinde belirgin bir yer edinmeyi başaran Rusların inanç haritasının doğru bir zeminde değerlendirilmesi daha sonra ortaya çıkan gelişmelerin iyi anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

İlkel Rus Toplumunda İnanç

Günümüz itibarıyla elimizde bulunan kaynaklar Slavlar hakkında detaylı bilgi içermemektedir. Dolayısıyla Slav kavimlerin Doğu Avrupa coğrafyasına hangi tarihlerden itibaren geldikleri muğlak bir konu olarak kalmaya devam etmektedir. Slavları Batı, Orta ve Doğu Slavlar olarak üç gruba ayıran tarihçiler, Rusların atalarının Doğu ve Orta Slavlar olduğunu ileri sürmektedirler. Slavlarla ilgili ilk yazılı kanıtın ise miladi 1. Yüzyıldan sonra Grek ve Yunan tarihçilerinin eserlerinde yer aldığı ifade edilmektedir¹. Ancak söz konusu kaynaklarda bahsi geçen Slav kavimlerin Batı Slavlar mı yoksa Doğu Slavlar mı olduğu belirtilmediğinden konu halen netlik kazanmış değildir. Dolayısıyla birçok araştırmacı Doğu Slav kavimlerinden olan Rusların aşağı Don nehri kıyılarına milattan sonra 7. ve 8. yüzyıllar içerisinde gelmiş olabileceklerini söylemektedirler². Bu nedenle Rus tarihi genellikle 9. yüzyıldan itibaren başlatılmaktadır. Bu durum, Rus halkının sosyal tarihini ve aynı zamanda onun Hıristiyanlıkla ilk karşılaştığı dönemi neredeyse bilinemez kılmaktadır³.

Doğu Avrupa coğrafyasında Slav kavminin bir kolu olan Rusların varlığı Kiev Derebeyliği⁴ döneminde daha da bilinir olmuştur. Hıristiyanlığın Kiev ve Novgorod şehri civarında yaygınlık kazanmasından önce bölge halkının putperest olduğu çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir. Başta Rus

¹ A. S. Orlov, B. A. Georgiev, *İstoriya Rossii*, Moskova, İzdatelstvo Prospekt, 2001, s. 14.

² İ. V. Lısak, *İstoriya Rossii s Drevneyşikh Vremen Do Kontsa XIX veka*, Taganrog, 2001, s. 10. Ayrıca bkz. R. G. Skrınnikov, *İstoriya Rociyskaya IX-XVII v*, Moskova, 1997, s. 24.

³ A. V. Kartaşev, *Oçerki po Russkoy Tserkovi*, Moskova, İzdatelstvo Terra, c. I, 1993, s. 52.

⁴ Doğu Slavların tarihte kurduğu ilk siyasi yapı olan Kiev Derebeyliği "Kievskaya Rus" olarak bilinir. Bkz. Orlando Figes, *Nataşa'nın Dansı, Rysya'nın Kültürel Tarihi, Çev, Figen Dereli, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2009, s. 44.*

kroniği *Eski Zamanların Anlatısı*⁵ (Povest Vreminnikh Let) olmak üzere çeşitli kaynaklar, Rus paganizmi hakkında bizlere detaylar sunmaktadır. Bu bilgiler ışığında Rus Paganizminin son derece karışık kültür ve öğretilerden müteşekkil bir inanç sistemi olduğu anlaşılmaktadır. Bu çerçevede birçok puta inandıkları ve onların heykellerini dikerek tapındıkları bilinmektedir.

Rusların saygı gösterdikleri ve tapındıkları putların başında Perun geliyordu⁶. Şimşek tanrısı olarak bilindiğinden genellikle elinde topuzla tasvir edilmiştir. Perun sözcüğü Yunan kökenli olup gök gürültüsü ve yıldırım anlamına gelmektedir. Bu tanrının ne zaman ve nasıl Slav toplumlari literatürüne girdiği konusunda çeşitli görüşler mevcuttur⁷. Perun'un genellikle elinde topuzla tasvir edilmesi onun bir savaş tanrısı olduğunu göstermektedir. Rusların Greklerle yaptıkları anlaşmalarda Perun ve silahlar üzerine yemin edildiği bilinmektedir. Yıldırım ve gök gürültüsünü temsil etmek suretiyle Yunan tanrısı Zeus'la eşit değere sahip olduğu söylenebilir. Bu anlamda Yunancadan çevrilmiş eski Slav metinlerinde, Zeus'un yerine Perun'un konmuş olması dikkate değer bir husustur.

Rusların önem atfettikleri bir diğer tanrı ise Hors'tur. Hors Slav pagan inancında güneşi simgelediğinden güneş tanrısı olarak kabul edilmektedir⁸. Bu büyük ihtimalle Mısır güneş tanrısı Horus'un⁹ Hors şeklinde Rus tanrı inancına yansımış halidir. Bunlara ilaveten *EZA*'da Rus toplumunun itibar ettiği ve Dajbog diye isimlendirilen bir başka tanrının varlığını öğrenmekteyiz. *Dajbog*; Daj "даж" vermek, ikram etmek, bog "бог" "bogatstvo" zenginlik, refah anlamına gelmektedir. Bu anlamda Dajbog cömert ve bolluk dağıtan tanrısı anlamı taşımaktadır. Nitekim geçimlerini çiftçilik yoluyla temin eden Slavlar için hayat bahşeden ışığın ve güneş sıcaklığının oldukça önemi vardır. Yine Rus toplumunun itibar ettiği bir diğer tanrı Stribog'dur. Stri "стри" sözcüğü hava anlamına gelmektedir. Çekler stri sözcüğünü kötü hava koşulu için kullanmışlardır. Etimolojik olarak stri sözcüğü bora, rüzgâr ve tufan anlamları içermektedir. Bu bağlamda Stribog Slavların kötü hava koşullarını oluşturan tanrısı olarak bilinmektedir. Erken Rus toplumundan itibar gören tek tanrıca olma özelliği taşıyan Makoş, diğer tanrılar içerisinde dişil olmasıyla ayrılır ve tarım ürünlerinin, ipliklerin, çiftliklerin ve kadınların koruyuculuğunu yapar.

⁵ Eski Zamanların Anlatısı "Rusça Повесть временных лет, Povest Vreminnikh Let," İlk Rus kroniği olarak bilinen bu metin 11. yüzyılın sonu-12. yüzyılın başlarında yaşamış ve azizlerin hayat öyküsünü kaleme almasıyla bilinen (Hagiography) Nestor tarafından yazıldığı tahmin edilmektedir. Bkz. A. A. Şahmatov, *Raziskaniya o Drevneyşikh Russkih Letopisnih Svodah*, Petersburg, 1908, s. s. 133-161.

⁶ Mircea Eliade, *Dinler Tatihine Giriş*, Çev. Lale Arslan, Kabalacı yayınevi, 2009, s. 99.

⁷ N. M. Galkovsky, *Barba Hristianstva s Ostatkami Yazıçestva v Drevney Rusi*, Kharkov, c. I, 1916, s. 19.

⁸ Galkovsky, *Barba Hristianstva*, s. 25

⁹ Eliade, *Dinler Tatihine Giriş*, s. 152.

Son olarak ta Volos diye adlandırılan ve sürülerin (sığırların) tanrısı olarak bilinen bir ilah daha vardır. Muhtemeldir ki İskandinavların gök tanrısı olarak bilinen "Valass'ten" esinlenerek oluşturulmuştur¹⁰. Hıristiyanlık öncesi Rus kavmi, yukarıda sıralanan tüm tanrılara saygı duymuş ve değer atfetmişlerdir.

Hıristiyanlık öncesi Rus geleneğinde ölüm ötesi hayat inancının da yaygın olduğu bilinmektedir. Bir insanın ölüm anında hangi konumdaysa öteki dünyada da aynı konumda ebediyen yaşayacağına inanılmıştır. Bu nedenle Ruslar düşmana esir düşüp köle olarak yaşamak yerine özgür bir şekilde intihar etmenin daha erdemli bir davranış olduğuna inanmışlardır¹¹. Ruslar ölen kişilerin toprağa gömülerek çürümeye terk edilmesini ölüye karşı saygısızlık olarak algıladıklarından yakmayı tercih etmişlerdir. Pagan Rus inancına göre ölüyü yakmak onun anında cennete gitmesini sağlamaktadır¹². Ayrıca tarihi kayıtlar, ölen varlıklı kişilerle birlikte o kişinin kölelerinden bir kadının da onunla birlikte yakıldığını kaydetmektedir. Rusların dini ayinleri hakkında ve özellikle ölen kişiye ait kadınlardan birisinin kurban edilmesi konusunda detaylı bilgi edinmemizi sağlayan en önemli kaynak, Müslüman gezgin ve tarihçi İbn Fadlan'ın *Er-Rihle* adlı eseridir. 922 yılında gerçekleştirdiği seyahatini kaleme alan İbn Fadlan, pagan Rus ayinleri hakkında detaylı bilgilere yer vermektedir¹³. Bunun dışında EZA kroniği 983 yılında Kiev Kinyazı Vladimir'in zafer kazanarak döndüğü bir seferden sonra tanrıları memnun etmek için insan kurban ettiğini nakletmektedir¹⁴. Ancak burada anlatılan kurban olayı ile İbn Fadlan'ın naklettiği hadise arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Zira İbn Fadlan *Er-Rihle* adlı eserinde Rusların ölen varlıklı kişilerle birlikte sahip olduğu eşlerinden birisinin de öldürülerek yakıldığını aktarmaktadır. Ancak EZA'da ise tanrıların bahşettiği zafer karşılığında kura yolu ile belirlenen bir kişinin kurban edilmesi söz konusudur. Her ne kadar her iki olayda da insan kurban edilmesinden bahsediliyor ise de, amaç ve yöntem açısından ciddi farklılıklar öne çıkmaktadır. Ayrıca EZA kroniğinin 12. yüzyılın ilk çeyreğinde bir rahip tarafından kaleme alındığını göz önünde bulundurur isek aktarılan bilgilerin paganizmi yermek adına abartılarak sunulmuş olması muhtemeldir.

Çok tanrıcı geleneklerin birçoğunda görüldüğü gibi pagan Ruslar da insanın içinde yaşadığı evrende yeryüzünü anne gökyüzünü ise baba olarak

¹⁰ Bkz. N. M. Galkovsky, *Barba Hristianstva*, s s. 15-35. Ayrıca bkz. L. S. Klyn, *Voskreşeniye Peruna, Sankt-Peterburg*, Petersburg, 2004, s s. 144-150.

¹¹ O. M. Rapov, *Russkaya Tserkov v IX Pervoy treti XII v, Prinatyia Khristianstva*, Moskova, Vışşaya Şkola, 1988, s. 49.

¹² İ. Kraçkovsky, *Puteşestivie İbn-Fadlana na Volgu*, Moskova, İzdatekstvo Akademii Nauk SSSR, 1939, s. 81.

¹³ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Kraçkovsky, *Puteşestivie İbn-Fadlana na Volgu*, s s. 79-86.

¹⁴ Bkz. *Povest Vremennikh Let*, Moskova, 2003, s. 26.

görmüşler ve bunların her ikisini de ilahi birer varlık olarak kabul etmişlerdir¹⁵. Nitekim her yaz mevsiminde gök (erkek) yeri (eşini) kucaklamakta, bol güneş ve yağmur dönemi yaşanmakta ve yer; ağaçları, otları, çiçekleri ve diğer bitkileri doğurmaktadır. Kışın ise yerle gök ayrılmakta, bu yüzden de her taraf kurumakta ve soğuk günler yaşanmaktadır. Bununla birlikte Ruslar kuyu ve göllerin de gizemli güçlerinin olduğuna inanmışlar ve onlara hediyeler sunmuşlardır. Suyun temizleyici ve kötü ruhlara karşı koruyucu olduğuna inandıklarından dolayı, hastalıkların giderilmesi hususunda şifalı addettikleri suyla hastaları yıkamışlar veya bu suyu hastalara içirmişlerdir. Ayrıca yaşam için gereken her şey kutsal sayılmış ve saygı görmüştür. Örneğin, Ruslar ateşe her zaman önem atfetmiş; gecenin kötülüğünden ve soğuktan koruduğu için onu, kutsal saymışlardır¹⁶.

Hıristiyanlığın Bölgeye İntikal Süreci

Hıristiyanlığın Rusların yaşadıkları bölgelere ulaşması konusunda çeşitli görüşler ortaya atılmaktadır. Bazı Rus tarihçiler Rus topraklarına Hıristiyanlığı getiren ilk kişinin miladi 1. yüzyıl içerisinde havari Andreas olduğu görüşünü savunmaktadırlar. Bunların başında 19. yüzyıl Rus kilise tarihçisi B. Makariy gelmektedir. O 'Hıristiyanlık Tarihi' adlı çalışmasında şöyle demektedir:

"Hiç kuşkusuz havari Andreas Kutsal Rus topraklarında Hıristiyanlığı burada yaşamakta olan Slavlara, yani kendi ecdadımıza tebliğ etmiştir"¹⁷.

Onun bu görüşü savunmasının asıl nedeni, Rus tarihi için ilk kaynak olarak kabul edilen *EZA* kroniğinde yer alan bazı bilgilerdir. Söz konusu metin havari Andreas'la ilgili şu ifadelerle yer vermektedir:

"Dinyeper nehri Karadeniz'e dökülmektedir; bu deniz Ruslarca iyi bilinir. Onun kıyılarında Petrus'un kardeşi Andreas vaazlar vermiştir... Andreas Sinop civarında vaizlik yapıyordu ve oradan da Dinyeper'in döküldüğü Herson bölgesine geldi ve buradan Roma'ya dönmek istedi. Ancak nehre doğru gitmeye başladı ve sonunda nehir kenarında bir dağ yamacına gelip durdu. Sabah kalktığında yanında bulunan öğrencilerine şöyle dedi; "Şu dağı görüyor musunuz? Burada Tanrının nuru var ve burası çok büyük bir şehir olacak ve Tanrı burada birçok Kilise bina edecek." Daha sonra dağa yaklaşarak onları selamladı ve Tanrıya dua ederek oraya bir haç dikti. Böylece daha sonra Kiev şehrinin bina edileceği yer burası oldu. Sonra Dinyeper nehrini takiben Rusların bulunduğu bölgeye geldi, onların adet ve

¹⁵ Şinasi Gündüz, "İslam Öncesi Dinlerde ve Medeniyetlerde Aile", *Küreselleşen Dünyada Aile, Türkiye Diyanet Vakfı*, Birinci Baskı, Ankara, Ağustos 2010, s. 57.

¹⁶ Rapov, *Russkaya Tserkov*, s s. 33-34.

¹⁷ B. Makarey, *İstoriya Hristiyanstva v Rossii do Ravnoapostolnogo Knyaza Vladimira, Kak Vvedeniye v İstoriyu Russkoy Tserkvi*, Petersburg, 1846, s. 37.

geleneklerini görünce şaşırıldı... Nihayet Roma'ya döndü ve tüm gördüklerini anlattı"¹⁸.

Rus kilise tarihçileri, özellikle de Makariy bu tezi desteklemek maksadıyla bazı kilise babalarının Doğu Avrupa bölgesinin Hıristiyanlaştırılmasını konu edinen anlatılarını delil olarak sunmaya çalışmıştır¹⁹. Örneğin Makariy bu savını kuvvetlendirmek maksadıyla 4. yüzyılda yaşamış Aziz Dorofeus'tan (ö. 322) alıntı yapmaktadır. Makary, Dorofeus'un havari Andreas'tan bahsederek onun Bitinyalıların, Trakların ve İskitlerin yaşadıkları bölgelere seyahat ettiğini, buradan da Sivastopol'e ulaştığını yazmaktadır. Bu bilgide dayanan Makariy, havari Andreas'ın Bitinya'dan çıkışla başlamış olduğu vizyonuna İskitlerin yaşadıkları bölgeler üzerinden devam ettiğini söyler²⁰. Bu bölgeler Karadeniz kıyıları ve Azak denizi civarını kapsamaktadır. Ancak belirtelim ki Hıristiyan kaynaklarında havari Andreas'ın Slav topraklarına geldiğini tasdik eden her hangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Örneğin 4. yüzyıl kilise babalarından Nenizili Gregor (ö. 389 Kapadokya) havari Andreas'ın Hindistan'a kadar gittiğinden söz etse de Dinyeper nehri kıyılarına kadar giden her hangi bir havariden bahsetmemektedir²¹.

Diğer taraftan Makariy'un çağdaşı olan Rus tarihçi Golubinsky, havari menkıbesinin 11. yüzyıl içerisinde bazı siyasi gelişmeler sonucu kroniğe dâhil edilme olasılığından bahsetmektedir²². Golubinsky bu çerçevede yine EZA'da geçen ancak yukarıda bahsedilen havari Andreas menkıbesinin aksini söyleyen '*Rus topraklarında ne havari ne de peygamber bulunmuştur*' ifadesine dikkat çekmektedir²³. Bu gerçeğin farkında olan N. Zernov, Rusların havarileri olarak 8. yüzyılda yaşamış Kiril ve Mefodi kardeşleri öne çıkarırken²⁴ havari Andreas'tan hiç bahsetmemektedir. Peki, daha önce kronik içerisinde havari Andreas'tan bahsedilmezken ne oldu da bu hikâyesi üretilmek istendi. Bu belirsizliği ortadan kaldırmak için 1116-1119 yılları arasında Ruslarla Bizans İmparatorluğu arasında Kerç Boğazı ve bazı Tuna etrafı eyaletlerin hâkimiyeti uğruna yapılan mücadeleye bakmamız gerekecektir. Şöyle ki Bizans diplomasisi bu sorunu kendi lehine sonuçlandırmak için, Rus yönetimine kontrolünü elinde tuttuğu Rus Kilise'si üzerinden baskı kurmaya çalışmıştır.

¹⁸ *Polnoye Sobraniye*, s s. 10-11.

¹⁹ Rapov, *Russkaya Tserkov*, s. 61.

²⁰ Makariy B, *İstoriya Russkoy Tserkvi, Kniga Pervaya*, Moskova, 1994, s.92.

²¹ Duluman E. K, Gluşak. A. S, *Vvedeniya Khristianstva na Rusi; Legendi Sobitya Fakti*, İzdatelstva, Tavriya, 1988, s.21.

²² E Golubinsky, *İstoriya Russkoy Tserkvi*, Moskova, Tom I, Preiod Perviy, 1901, s s. 21-24.

²³ Bkz. *Polnoye Sobraniye*, s s. 24-25.

²⁴ N. Zernov, *Eastern Christendom a Study of the origin and Development of the Eastern Orthodox Church*, London, 1963, s. 91.

Bu durumdan rahatsız olan Knyaz Monomakh, (ö. 1132) mevcut dengesizliği ortadan kaldırmak ve iki kilise arasında eşitliği sağlamak maksadıyla havari Andreas menkıbesine yönelmiştir²⁵. Nitekim büyük olasılıkla Kinyazın isteği üzerine havari Andreas menkıbesi kroniğe aktarılmıştır.

Havari Andreas'ın vizyonu konusunda kapsamlı araştırma yapan Rus tarihçi E. E. Golubincky, Andreas'ın çizmiş olduğu güzergâha dikkat çekerek ironik bir dille şöyle der;

"Grek menkıbeleri havari Andreas'ın Rus topraklarına geldiği konusunda hiçbir esas ortaya koymuyordu. Söz konusu yazarlarca da böyle bir şey son derece gerçekdışı ve inanılmaz gözükmekteydi. Geriye öyküyü bir rastlantıya dayandırmak kalıyordu. Böylece Kiev ve Novgorod'u da içine alan Khersones ve Roma vizyonu ortaya atılmış oldu. Havari Andreas'ı söz konusu güzergâhla Roma'ya götürmek, Moskova'dan Petersburg'a gitmek isteyen bir kimsenin Adessa üzerinden seyahat etmesine benzemektedir"²⁶

Ayrıca Rus Ortodoks Kilise tarihini incelerken havari Andreas konusunda "*bilimsel araştırmayı hak etmeyen mesele*" diyerek konunun önemsizliğine dikkat çeken tarihçi Pospelovsky, bu öykünün Nestor tarafından üretilmiş olduğunun altını çizmektedir. O ayrıca, Hıristiyanlığın Rus topraklarına ancak 5. yüzyıldan itibaren Kırım Grekleri vasıtasıyla yayılmaya başladığını kaydetmektedir.²⁷ Golubinsky'se 19. yüzyılda kaleme aldığı Rus "Kilise Tarihi" isimli eserinde, havari Andreas menkıbesini değerlendirdikten sonra şu sonuca varmaktadır; "*Ne olursa olsun menkıbenin amacı ve öğretisi açıktır; o söylemek ve kanıtlamak istiyor ki, biz Ruslar Hıristiyan kilisesini temsilen sonradan bu inancı benimsemiş değiliz. Bizim Hıristiyanlığımız da temelini diğerlerinde olduğu gibi havarilerden almaktadır...*"²⁸ Golubincky'nin bu tespiti son derece isabetli olduğun kaydetmekte yarar olacaktır. Ayrıca Slav toplumlarının yazıyla 9. yüzyılın ortalarından yani Hıristiyanlığın bölgede kabul görülmeye başladığı dönemlerden itibaren tanış oldukları bilinmektedir. Böylelikle yazıyla birlikte Hıristiyanlığın bölgeye nüfus etmiş olması ve yazılı kültürün gelişmesi sonucu bazı eserlerin meydana çıkma sürecinin başlamış olduğu görülmektedir. Diğer taraftan tarihi belgeler Hıristiyanlığın Rus topraklarına 8. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren misyonerler yoluyla intikal ettiğini ortaya koymaktadır. Nitekim bu dönem Rus toplumlarına bakıldığında, burada iki inanç sistemini, paganizm ve Hıristiyanlığın varlığını görmek mümkündür²⁹.

²⁵ Rapov O. M, *Russkaya Tserkov v IX pervoy treti XII v*, s. 64.

²⁶ E. E. Golubinsky, *İstoriya Russkoy Tserkvi*, Birinci cilt, Moskva, 1901, s.24.

²⁷ D. Pospelovckiy, *Pravoslavnaya Tserkov v İstorii Rusi, Rossii i SSSR*, Moskva, 1996, s.27.

²⁸ Golubinsky *İstoriya Russkoy Tserkvi*, s. 19.

²⁹ V. Riasanovsky, *A History Of Russia*, New York, Fifth Edition Oxford University Press, 1993, s. 52.

Siyasi Gelişmeler

EZA kroniğinin verdiği bilgiye göre 882 yılında Rus Kinyaz Oleg, kardeşi İgor'la birlikte Kiev şehrini işgal ederek yönetimi ele geçirmiştir³⁰. Kiev'in pagan geleneğine bağlı Oleg'in yönetimine geçmesi bölgede var olan Hıristiyanların kendilerini gizlemelerine ve merkezden uzaklaşmalarına neden olmuştur³¹. 913 yılında Oleg'in ölümünden sonra yönetime Kinyaz İgor geçmiştir. EZA kroniğine göre Kinyaz İgor'un 945 yılında köylü ayaklanması sırasında öldürülmesi sonucu yönetime eşi Prenses Olga gelmiştir³². Kilise tarihçisi Makariy'e göre, yönetime gelen Olga, halkını Hıristiyanlaştırmak için bir takım girişimlerde bulunmuştur. Bu amaçla 955 yılında İstanbul'a gelmiş ve imparatorun huzurunda vaftiz olmuştur³³. Ayrıca Olga bağımsız kilise olma kaydıyla Hıristiyanlığı Rus halkının resmi dini olarak kabul edeceğini söylemiştir. Olga'nın isteğine olumlu bakılmışsa da çok geçmeden Bizans, böyle bir kilise oluşumunu kendi çıkarları açısından uygun görmemiştir. 957 yılında bir kez daha Bizans'ı ziyaret eden Olga bu ziyaretinden de bir sonuç alamamıştır³⁴. Olga'nın Hıristiyanlık konusunda başarısız politikaları ve özellikle oğlu Svetoslav'ın yönetime ehil konuma gelmesi, mevcut durumun değişmesine yol açmıştır. Nitekim Olga, yönetimi oğlu Svetoslav'a bırakmak zorunda kalmıştır.

Yönetimin pagan Svetoslav'ın eline geçmesi, Kiev'de yeniden paganizmin canlanmasına ve Hıristiyanlığın gerilemesine neden olmuştur³⁵. Yeni Kinyaz, Bizans'la ve Bulgarlarla girmiş olduğu savaşların birçoğundan ağır yenilgiler almıştır. Kâhinler alınan yenilgileri ordu ve halk içerisindeki Hıristiyanların varlığına bağlamışlardır. Bu da Kinyaz'ın Hıristiyanlığa karşı daha da acımasız davranmasına neden olmuştur. Svetoslav ülkede mevcut tüm kiliseleri yıkmayı ve asker içerisinde var olan Hıristiyanları tasfiye etmeyi planlamışsa da çıktığı bir seferden dönerken yolda rahatsızlanmış ve Kiev'e varamadan ölmüştür³⁶. Svetoslav öldüğünde geride iktidar için mücadele eden üç oğlu kalmıştır. Uzun süren mücadele sonucu Vladimir, 978 yılında kardeşi Yaropolk'u mağlup ederek Kiev'i ele geçirmeyi başarmıştır.

³⁰ *Polnoye Sobraniye*, s. 14.

³¹ Rapov, *Russkaya Tserkov*, s. 117.

³² *Polnoye Sobraniye*, s. 18.

³³ B. Makarey, *İstoriya Russkoy Tserkove, Kniga Pervaya*, Moskova, 1994, s. 213. Kilise tarihçisi E. Golubinsky Olga'nın İstanbul'da imparator huzurunda vaftiz olduğu savını peşinen reddeder. Geniş bilgi için bkz. Golubinsky, *İstoriya Russkoy Tserkvi*, Moskova, Tom I, Preiod Perviy, 1901, s. 77.

³⁴ Golubinsky, *İstoriya*, s. 83.

³⁵ Rapov, *Russkaya Tserkov*, s. 152.

³⁶ Makariy, *İstoriya Russkoy Tserkvi*, s. 222.

Kiev ve çevresindeki önemli noktaları yönetimi altına almayı başaran Vladimir, bu toprakları kontrol edebilmek için bazı girişimlerde bulunmuştur. Yeni şekillenmekte olan bir siyasi yapının geniş topraklarda kontrolü sağlaması birtakım sıkıntılar doğurmuştur. Nitekim her bölgenin kendine özgün bir tanrısı olduğundan bu tanrıları bir merkezde, yani Kiev'de toplamanın yararlı olacağı düşünülerek büyük bir Panteon oluşturulması kararlaştırılmıştır³⁷. Yeni oluşturulan panteonun Hıristiyanlığa rakip olabilmesi için teslis teolojisini anımsatan bir sistem geliştirmeyi de ihmal etmeyen Vladimir, Hıristiyanlıktaki Babanın yerine göğün tanrısı olarak addedilen Stribog'u, Oğul'a karşılıksa ışık tanrısının oğlu olarak bilinen Dajbog'u koymuştur. Hıristiyanlık teslisinde yer almamış olmasına rağmen Bakire Meryem yerine, bereket tanrıçası Makoş'u yerleştirmek suretiyle kendine özgü bir üçlü tanrı sistemi oluşturmuştur. Rus tarihçisi Ribakov'a göre Vladimir'in bu reformla amacı Slav paganizmini devlet dini seviyesine çıkartmaktır³⁸. Ayrıca bu yöntemle Kiev siyasal yönetiminin sınırlarında yaşayan toplumların Kiev Kinyazlığı altında birleşmesini sağlamaktı.

Vladimir, oluşturduğu panteona yedi ilah dâhil etmiştir. Bu tanrılar konumları ve fonksiyonları bakımından birbirlerinden oldukça farklılık arz etmektedir. Bunlardan çoğu (Perun ve Volos hariç) tüm Slavların kabul ettikleri tanrılardan değildir. Yukarıda da bahsedildiği üzere kronik, Rus topraklarında hiçbir dönem bu denli aşırı putperestliğin yaşanmadığını belirtmekte ve putlar karşısında insan kurban etme ayinlerine dikkat çekmektedir³⁹.

Farklı Dinlere Mensup Elçilerin Kiev'i Ziyareti Üzerine

Kroniğe göre Vladimir mevcut pagan geleneğine bağlı kalarak birtakım değişiklikler hayata geçirmesine rağmen istenilen sonuca ulaşamamıştır. Bu nedenle paganizmden feragat ederek yeni bir din arayışı içerisine girdiği görülmektedir⁴⁰. Her ne kadar kronik Vladimir'in paganizmden vazgeçerek yeni din arayışı içerisine girmesini açıklamıyorsa da onun bu tutumunun bölgesel dengelerden kaynaklandığı aşikârdır. Nitekim 10. yüzyılın son çeyreği itibarıyla Batı toplumlarının çoğunluğu Hıristiyan dinini kabul etmişlerdi. Diğer taraftan Bizans'ın bölgeye yönelik Hıristiyanlaştırma çabaları ve Ortadoğu'da yaygınlaşan İslam dininin etkileri, Vladimir'i yeni ve etkili bir din arayışına sevk eden temel faktörlerden biri

³⁷ G. Lebedev, "Nakanune Rus X vek", *Znanie Sila, İzdatelstva, Znanie*, y. y. 1988/7, s. 41.

³⁸ B. Ribakov, *Yazicistva Drevney Rusi*, Moskova, İzdatelstva Nauka, 1987, s. 156

³⁹ *Povest Vremennikh Let*, s. 26.

⁴⁰ Kartaşev, *Oçerki po İstorii*, s. 107.

olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca EZA kroniği İslam başta olmak üzere Yahudi ve Hıristiyan elçilerin Vladimir'i ziyaret ettikleri ve ona kendi inançlarını kabul ettirmeye çalıştıkları belirtilmektedir. Vladimir'in paganizmden vazgeçerek yeni bir din arayışına girmesinde muhtemelen Kiev'i ziyaret eden elçilerinde etkisi olmuştur.

Müslüman, Yahudi ve Hıristiyan elçileri kabul eden Vladimir'in karar vermekte zorlandığı dolayısıyla bu dinlerin yaşandığı coğrafyalara elçiler göndererek bilgi edinmeleri konusunda karar kıldığı yine EZA kroniğinde yer almaktadır⁴¹. Ancak kronik içerisinde elçilerle Kinyaz Vladimir arasında geçen konuşmanın detaylı bir biçimde aktarılıyor olması, söz konusu anlatının bir kurgu olduğu kuşkusunu uyandırmaktadır⁴². Bu gerçeği göz önünde bulunduran Rus tarihçi Golubinsky, kronik yazarının Vladimir döneminden yüz küsur sene sonra yaşadığının altını çizerek, olayların bu denli detaylı anlatılmasının gerçek dışı olduğunu söylemektedir. Ona göre doğru olan Vladimir'e elçilerin gelmesi ve Vladimir'in de bazı bölgelere elçiler göndermesidir⁴³. Bunun dışında anlatılanlar tamamen yazarın Hıristiyanlığı öne çıkaran kendi kurgusundan ibarettir.

Ortodoksluğun Kabul Nedenleri

Her ne kadar EZA kroniği, Vladimir'in din seçme konusunu elçilerin tutumuna bağlamışsa da tarihi kayıtlar bu sürecin çeşitli evrelerden geçtiğini göstermektedir. Bunlardan ilki, gelişen ve zamanla sınırlarını genişleten bir siyasal yapının diğer kültürler karşısında gereken kültürel ve dini olgunluğa sahip olmamasıdır. Nitekim Kiev derebeyliğinin Bizans imparatorluğuyla çeşitli alanlarda ikili ilişkileri olmasına rağmen Rus kavmi, barbar pagan halk olarak anılmaktan kurtulamamıştır⁴⁴.

İkincisiyse Bizans dini ideolojisinin, diğer dinlere özellikle de paganizme karşı takındığı katı tutumdur. Nitekim Bizans, Hıristiyanların putperestlerle ilişki kurmalarını yasaklamış, dolayısıyla Bizans sınırları içerisinde yaşayan insanların gelecek ve refahları, hangi dine mensup olduklarıyla yakından ilişkili olmuştur. Bu nedenle Bizans sınırları içerisinde ikamet eden Slavların Hıristiyanlığı tercih etmesi kaçınılmaz bir hal almıştır⁴⁵.

⁴¹ Makariy, *İstoriya Russkoy Tserkvi*, s. 228.

⁴² Bu konuda bkz. Şir Muhammed Dualı, "Erken Dönem Rus Kroniğinde İslam Algısı," *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21/2012, ss. 120-125.

⁴³ Golubinsky, *İstoriya Russkoy Tserkvi*, s. 111.

⁴⁴ G. K. Vagner, *Vizantiya i Rus*, Moskova, 1989, s. 49.

⁴⁵ Rapov, *Russkaya Tserkov*, s. 72.

Buna ilaveten daha önce Hıristiyanlığı kabul eden Bulgarların Vladimir'in din seçiminde etkin olduğunu da göz önünde bulundurmakta yarar vardır⁴⁶.

Üçüncüsüyse, Vladimir'e göre yeni dinin kabulü Avrupa devletleriyle Kiev devleti arasındaki dini eşitsizliği ortadan kaldıracaktı. Zira Rus paganizmi son derece primitif ve zenginlikten yoksun olduğu için semavi dinlerle rekabete girememiştir. Bu yüzden Vladimir ve onun etrafındakiler yeni din arayışı içerisine girmişler ve sonuçta Hıristiyanlığın Ortodoksluk mezhebinde karar kılmışlardır⁴⁷.

Dördüncü neden olarak ta Dinyeper nehrinin Karadeniz'e dökülüyor olmasını söylemek mümkündür. Nitekim tarihte birçok sorun coğrafi koşullara ilintili olarak çözüme kavuşturulmuştur. Dolayısıyla Dinyeper, Rusların kullandıkları birincil su yolu konumuna geldiği dönemden itibaren Hıristiyanlıkla içli dışlı olmaları kaçınılmaz hal almıştır⁴⁸. Bilindiği gibi bu tarihlerde Kırım başta olmak üzere Kuzey Karadeniz kıyıları Bizans İmparatorluğu'nun sınırları içerisindedeydi ve bölge insanı Hıristiyan inancına mensuptu. Kiev Rus Devleti'nin dünyaya açılma kapısı konumundaki Karadeniz ve çevresinin Bizans kontrolünde olması, iki ulus arasında sürekli etkileşime neden oluyordu. Bu ister çatışma şeklinde isterse de iyi komşuluk ilişkileri biçiminde olsun sonuç itibarıyla kültürel ve dini açıdan etkileşim kaçınılmaz kalmıştır. Bizans İmparatorluğunun dönemin büyük devletlerinden olması ve geçmişinden gelen köklü bir kültürel birikim taşıması, karşı tarafı derinden etkilemiştir.

Son olarak ta, 8. yüzyıldan itibaren Bizans'ın bölge halklarına yönelik yoğun misyonerlik faaliyetlerini belirtmek isabetli olacaktır. Ayrıca Rus tüccarların ticari amaçlarla İstanbul ve Bizans diğer şehirlerini sıkça ziyaret etmeleri, Rusların kültürel ve dini açıdan etki altında kalmalarına yol açmıştır. Belirtilen tüm bu nedenlerden dolayı Kinyaz Vladimir Hıristiyanlığın Ortodoks mezhebini seçmek mecburiyetinde kalmıştır. Ayrıca bu sürecin hızlanmasında 987 yılında Bizans imparatorluğu sınırları içerisinde General Bardas Fokas önderliğinde ortaya çıkan isyanın önemli katkısı olmuştur. İsyân karşısında yetersiz kalan Bizans güçleri 987 yılının sonlarına doğru Vladimir'den askeri yardım talebinde bulunmuştur. Kinyaz Vladimir yapacağı yardım karşılığında Bizans prensesi Anna'yı kendisine eş olarak istemiştir. Ancak Hıristiyan olan Anna pagan Vladimir'le evlenmeyi kabul etmemiş, dolayısıyla Vladimir'in Hıristiyanlığı kabul etmesi şartını öne sürmüştür. Anlaşmaya göre Vladimir, İmparatora altı bin kişilik bir Rus ordusu

⁴⁶ E. John Paraskevas and R. Frederick, *the Eastern Orthodox Church a Brief History*, El Greco Resaa, Washington, D. C. 1989, s. 53.

⁴⁷ Rapov, *Russkaya Tserkov v IX pervoy treti XII v*, s. 44.

⁴⁸ D. Maçinskiy, "Hristianstvo Na Rusi", *Znanie Sila*, sy. 8, 1988, s. 36.

gönderecek, karşılığındaysa İmparator II. Basileios (ö. 1025) kız kardeşi Anna'yı Vladimir'e eş olarak verecektir. Bunun üzerine Rus ordusu Karadeniz kıyılarına çıkarak Bardas kumandasındaki isyancı birlikleri yenmeyi başarmıştır. İsyanın bastırılmasından sonra İmparator verdiği sözden cayarak kız kardeşi Anna'yı Vladimir'e göndermekten vazgeçmiştir. Bunun üzerine Vladimir 987 yılında ordusuyla birlikte Kırım'daki Bizans şehirlerinin en önemlisi olan Hersones'in üzerine yürümüş ve şehri kuşatarak düşmesini sağlamıştır. Bu durum üzerine Bizans imparatoru II. Basileios Vladimir'le yeniden anlaşmak zorunda kalmış ve daha önceki anlaşmaya binaen Hıristiyanlığı kabul etmesi şartıyla kız kardeşi Anna'yı ona göndereceğine söz vermiştir⁴⁹. Anna'nın ruhbanlar eşliğinde Hersones'e gelmesinden sonra, Vladimir vaftiz olmuş ve onu müteakiben askerlerinin birçoğu da vaftiz olarak Hıristiyanlığa girmiştir⁵⁰.

Hıristiyanlığı kabul ettikten sonra Kiev şehrine dönen Vladimir, putların yıkılmasını ve halkın vaftiz edilmesini emretmiştir. Vladimir toplumun önem verdiği ve tüm pagan tanrıların üzerinde saydığı Perun'un konumunu zayıflatmak ve halkın gözünde itibarını sarsmak için Perun bir atın kuyruğuna bağlatmış ve kayalıklarda sürükletmiştir. Ayrıca, on iki kişilik bir grubu da onu kırbaçlamak üzere görevlendirilmiştir⁵¹. Vladimir'in Kiev'de paganizme karşı yürüttüğü bu propaganda, halkın bir kısmının gönüllü olarak Hıristiyan olmasını sağlamıştır. Ayrıca Bizans imparatorluğundan gelen misyonerler, Kiev sokaklarında dolaşarak halkı Hıristiyanlığa davet etmişlerdir. Halkın bir kısmı misyonerlerin çağrısını çekici bularak vaftiz olmuşsa da çoğunluk bu çağrıyı dikkate almamış ve misyonerlere karşı direnç göstermiştir. Bu durum karşısında Vladimir, Kiev'in putperest halkına hitaben vaftiz olmaları için Poçayne nehri kenarında toplanmalarını emrederek, nehir kenarına gelmeyenlere karşı düşmanlık besleyeceğini açık bir şekilde beyan etmiştir. Böylelikle Poçayne nehri kenarına toplanan Kiev ahalisinin önemli bölümü dayatmayla da olsa vaftiz edilerek Hıristiyanlaştırılmıştır⁵². Tabi ki, tüm Rusların bu yıl içerisinde vaftiz edildiğini iddia etmek mümkün değildir.

Kiev bölgesinde fazla bir direnişle karşılaşmadan kontrolü ele almayı başaran Kinyaz Vladimir, tüm dikkatini Slav paganizminin merkezi olarak bilinen Novgorod'a yönlendirmiştir. Nitekim 20. yüzyılın sonlarına doğru Novgorod, Rusların önemli ticaret merkezlerinden biri ve Kiev Rus derebeyliğinin kuzeye açılan kapısı konumunda olmuştur. Bu yüzden Vladimir, Novgorod'un Hıristiyanlaştırılmasına özel önem vermiştir. Vladimir,

⁴⁹ Kurat, *Rusya Tarihi*, s. 30.

⁵⁰ O. M. Rapov, "Kogda Khristianstvo Prişlo na Rus", *Priroda*, y. y. 1988/7, s. 66.

⁵¹ *Polnoye Sobraniye*, s s. 28-29.

⁵² Rapov, *Russkaya Tserkov*, s s. 249-250.

Slavlar üzerinde çok büyük etkisi olan pagan kâhinlerin direnişe geçerek kendisine karşı savaş açmalarından endişe etmiştir. Bu nedenle Kiev halkının Hıristiyanlaştırılmasından hemen sonra orduyu Novgorod üzerine yönlendirmiştir⁵³. Kaynaklar Novgorod halkının hangi tarihte Hıristiyanlaştırıldığı hakkında kesin bir bilgi içermemektedir. Bu konuda kesin olan Novgorod ahalisinin Kiev halkından sonra vaftiz edilmiş olmasıdır.

Zamanla Kiev ve civar bölgelerde yeni din kabul görmüş olsa da, özellikle Novgorod ve etrafında uzun süre putperestlik kendi konumunu korumayı başarmıştır. Örneğin 992 yılında ilk Novgorod Piskoposu bölgeye gönderilirken putperest halkın ciddi direnişiyle karşı karşıya kalmıştır. Hıristiyanlığa karşı ayaklanan halk çatışma çıkarmıştır. Bu direnci kırmak için güç kullanılmış ve şehrin belli bir kısmı yakılıp yıkılmıştır⁵⁴. Rus tarihçi Golubincký'nin bazı bağımsız kaynaklardan esinlenerek Slavların Hıristiyanlığı kabul etme sürecinde ciddi direnç ve çatışmaların yaşandığı sonucuna vardığı belirtilmektedir⁵⁵. Nitekim kroniklerden bazıları özellikle Novgorod halkının vaftiz edilmesi için zor kullanıldığına ve kan döküldüğüne dair birtakım bilgiler içermektedir.

Ancak elimizde Vladimir'in bu süreçte kanlı bir yol izlediğini belirten bilgiler son derece kısıtlıdır. Rusların Hıristiyanlaştırılması hakkında bilgi veren kaynakların Kinyaz Vladimir ve ondan sonra gelen Kinyazların kontrolü altında yazıldığı büyük bir olasılıktır. Rus tarihçi A. Şahmatov, *EZA* kroniğinin 1113 ve 1116 yılları arasında iki kez denetlenerek tashih edildiğinin altını çizmektedir⁵⁶. Dolayısıyla bu düzeltmeler sırasında bazı değişikliklerin yapılması ihtimal dâhilindedir. O halde, söz konusu süreçte yaşanmış olumsuz olayların metinde yer almaması muhtemeldir.

Yeni Dinin Etkileri

Ortodoksluğun kabulü, Kiev derebeyliğinin gelişmesinde ve özellikle Hıristiyan kültürünün teşekkül etmesinde çok önemli rol oynamıştır. Rusların Ortodoksluğu Bizans'tan almaları beraberinde Bizans kültürünün de intikal etmesini kolaylaştırmıştır. Bu Kiev Rusya'sının zaman içerisinde Bizans kültürünün etkisi altında kalmasına ve bunun sonucu olarak da Batı Avrupa halklarından farklı bir toplum olmasına neden olmuştur. Ayrıca Ortodoksluğun kabulü, Rusya'da kanunun oluşumuna ve tatbikine de hız

⁵³ Şir Muhammed Dualı, *XX. Yüzyıl Rusya'sı Sosyo-Politik Yapısında Rus Ortodoks Kilisesinin Rolü*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2012, s. s. 15-18.

⁵⁴ Znamenskiy, *İstoriya Russkoy Tserkvi*, s. 19.

⁵⁵ N. Galkovsky, *Borba Hristianstva s Ostatkami Yazıçestva v Drevney Rusi*, c. I, Kharkov, 1916, s. 131.

⁵⁶ Rapov, "Kogda Khristianstvo Prişlo na Rus," s. 59.

kazandırmıştır⁵⁷. Balkan Slavları için Bizans imparatorluğu tarafından hazırlanmış alfabenin varlığı ve zamanla oluşan Slav dini edebiyatı halkın yeni dine adapte olmasını kolaylaştıran hususlardandır. Ortodoksluğun devlet dini olarak resmen kabulü, Rus tarihinin kalan tüm evreleri için yön verici etkiye sahip olmuştur. Özellikle de birleştirici Rus kültürünün oluşumu, yazı ve edebiyatın ortaya çıkması, Hıristiyanlıkla birlikte ivme kazanmış ve gelişim eğilimine girmiştir⁵⁸. Ancak Rusların Hıristiyanlığı Bizans'tan almaları Bizans kültürünün temel prensiplerinden olan evrensellik ilkesinin kabulüne neden olmuştur.

Yine Vladimir'in aldığı bu karar sonucunda Slav toplumu Doğudan koparak Batıya yönelmiştir. Şüphesiz Vladimir'in bu kararının Rus toplumu için en faydalı tarafı, iyi bir şekilde oluşturulmuş Bulgar yazı biçiminin benimsenmesiyle birlikte bu toplumun kullanmakta olduğu Slavca dini edebiyatın mevcut olmasıdır⁵⁹. Bu çerçevede Slav toplumlarında yazı dilinin gelişmesi yine Hıristiyanlığın bölgeye nüfus etmesiyle mümkün olmuştur⁶⁰. Bu dönemde birçok Avrupa ve doğu ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesi, doğal olarak kültürel etkileşimleri de beraberinde getirecektir.

Sonuç

Kiev Rus Siyasal yapısının ortaya çıkması ve gelişmesi sürecinde Rus halkının sahip olduğu inanç sisteminin önemli ölçüde katkısı olmuştur. Elimizde ilk çağ Rus toplumu ile ilgili yazılı kayıtların bulunmaması, bölgede var olan tanrı inanç biçimlerinin kökeni hakkında bilgi edinmemizi zorlaştırmaktadır. Bu konuda en erken yazılı kaynaklar MS. 6. ve 7. yüzyıllara dayanmaktadır. Özellikle Rus kavimleri hakkında bizlere detaylı bilgi aktaran kaynakların başında İbn Fadlan, el-Mesûdî ve İbn Rusta gibi Müslüman gezgin ve tarihçiler gelmektedir. Bunun dışında Rus tanrı inancı hakkında detaylı bilgi aktaran bir diğer kaynak 12. Yüzyılın ilk çeyreğinde kaleme alındığı varsayılan *Eski Zamanların Anlatısı* kroniğidir. Bu kronik aynı zamanda Ruslara özgün bir kaynak olma özelliği de taşımaktadır. Bizlere kadar ulaşan bu kaynaklara binaen, Rusların ilk olarak pagan bir inanç geleneğine sahip olduklarını öğrenmekteyiz.

Hıristiyan inancının bölgeye intikalinden önce yöre halkının pagan olduğu ve çeşitli putlara taptıkları bilinmektedir. Ancak 8. yüzyılı ortalarından itibaren özellikle Bulgarların Bizans'ın baskısı sonucu Hıristiyanlığın

⁵⁷ Kurat, Nimet, A, *Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, İkinci Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987. s. 31.

⁵⁸ Novoselchev, "Prinyatie Khristianstva," s. 122.

⁵⁹ Likhaçev, "Kreşenie Rusi," s. 257.

⁶⁰ B. Ribakov, "Rusı Doxristiyanskaya", *Nauka i Jizn*, , İzdatelstva Pravda, Moskova, 5/1988, s. 50.

Ortodoksluk mezhebini kabul etmeleri, bu inancın Rusların yoğunlukta yaşadığı Kiev civarında yaygın bir inanç haline gelmesini sağlamıştır. Kuşkusuz Hıristiyanlık ilk başlarda pagan yöneticilerin sert muhalefeti ile karşılaşsa da zamanla halkın Hıristiyanlığa rağbet duyması ve Bizanslı misyonerlerin bölgeye yönelik faaliyetleri bu direncin kırılmasını sağlamıştır. Hıristiyan tebaasının arttığını gören Kinyazlar, yeni dine karşı koyamaz duruma gelmişlerdir. Özellikle Rus kabileleri Kiev etrafında birleştirmeyi başaran Kinyaz Vladimir, dönemin jeo-politik şartlarını da göz önünde bulundurarak Hıristiyanlığı resmen kabul etmek zorunda kalmıştır. Dolayısıyla bu süreç Rus Kilise tarihçilerinin iddia ettiği gibi Rus halkının özgür tercihinden ziyade dönemin sosyo-politik ve coğrafi gerçekliğinin bir sonucudur.

Rusların Hıristiyanlığı Bizans imparatorluğu kanalıyla kabul etmesi, paralelinde Bizans'ın devlet geleneğinin de bölgeye sirayet etmesine neden olmuştur. Ayrıca daha önce Hıristiyanlığı kabul eden Bulgarların sahip oldukları edebiyat ve yazı geleneği kolaylıkla kabul görmüş ve zamanla yazı dilinin gelişmesini sağlamıştır. Tüm bu gelişmeler bir taraftan Rus devlet yapısının şekillenmesini sağlarken diğer taraftan da kültürel ve sosyal açıdan gelişmesinin önünü açmıştır.

Kaynakça

- Dmytryshyn B, *Medieval Russia a Source Book, 900-1700*, II, Zdaniya,yy.1972, s.39
- Dualı Şir Muhammed, "Erken Dönem Rus Kroniğinde İslam Algısı," İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2012, 21, 120-125.
- Dualı Şir Muhammed, XX. *Yüzyıl Rusya'sı Sosyo-Politik Yapısında Rus Ortodoks Kilisesinin Rolü*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı 2012, s s. 15-18.
- Duluman E. K, Gluşak. A. S, *Vvedeniya Khristianstva na Rusi; Legendi Sobitya Fakti*, İzdatelstva, Tavriya, 1988.
- Eliade Mircea, *Dinler Tarihine Giriş*, Çev, Lale Arslan, Kabalacı yayınevi, 2009.
- Figes Orlando, *Nataşa'nın Dansı, Rysya'nın Kültürel Tarihi*, Çev, Figen Dereli, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2009.
- Galkovsky N. M, *Barba Hristianstva s Ostatkami Yazıçestva v Drevney Rusi*, Kharkov, c. I, 1916.
- Golubinsky E, *İstoriya Russkoy Tserkvi*, Moskova, Tom I, Preiod Perviy, 1901.
- Gündüz Şinasi, "İslam Öncesi Dinlerde ve Medeniyetlerde Aile", *Küreselleşen Dünyada Aile*, Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Baskı, Ankara, Ağustos 2010.

- John Paraskevas E, and Frederick R, *the Eastern Orthodox Church a Brief History*, El Greco Resaa, Washington, D. C. 1989.
- Kartaşev A. V, *Oçerki po Russkoy Tserkovi*, Moskova, İzdatelstvo Terra, c. I, 1993.
- Klyn L. S, *Voskreşeniye Peruna*, Sankt-Peterburg, Petersburg, 2004.
- Kraçkovsky İ, *Puteşestivie İbn-Fadlana na Volgu*, Moskova, İzdatekstvo Akademii Nauk SSSR, 1939.
- Kurat, Nimet, A, *Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, İkinci Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987.
- Lebedev G, "Nakanune Rus X vek", *Znanie Sila*, İzdatelstva, Znanie, y. y. 1988/7, s. 41.
- Lısak İ. V, *İstoriya Rossii s Drevneysikh Vremen Do Kontsa XIX veka*, Taganrog, 2001
- Maçinskiy D, "Hristianstvo Na Rusi", *Znanie Sila*, 8/1988.
- Makarey B, *İstoriya Hristiyanstva v Rossii do Ravnoapastolnogo Knyaza Vladimira, Kak Vvedeniye v İstoriyu Russkoy Tserkvi*, Petersburg, 1846.
- Makarey B, *İstoriya Russkoy Tserkove, Kniga Pervaya*, Moskova, 1994.
- Orlov A. S, Georgiev B. A, *İstoriya Rossii*, Moskova, İzdatelstvo Prospekt, 2001.
- Paspelovcky D, *Pravoslavnaya Tserkov v İstorii Rusi, Rossii i SSSR*, Moskova, 1996.
- Rapov O. M, *Russkaya Tserkov v IX Pervoy treti XII v, Prinatyia Khristianstva*, Moskova, Vişşaya Şkola, 1988.
- Rapov O. M, "Kogda Khristianstvo Prişlo na Rus", *Priroda*, y. y. 1988/7, s. 66.
- Riasanovsky V, *A History Of Russia*, New York, Fifth Edition Oxford University Press, 1993.
- Ribakov B, "Rusi Doxristiyanskaya", *Nauka i Jizn*, , İzdatelstva Pravda, Moskova, 5/1988, s. 50.
- Ribakov B, *Yazicistva Drevney Rusi*, Moskova, İzdatelstva Nauka, 1987.
- Skrınnikov R. G, *İstoriya Rocciyskaya IX-XVII v*, Moskova, 1997.
- Şahmatov A. A, *Razıskaniya o Drevneysikh Russkih Letopisnih Svodah*, Petersburg, 1908.
- Vagner G. K, *Vizantiya i Rus*, Moskova, 1989.
- Zernov N, *Eastern Christendom a Study of the origin and Development of the Eastern Orthodox Church*, London, 1963.
- Zernov N, *the Russians and Their Church*, London, 1945.